

Jan Anward
Institutionen för språk och kultur, Linköpings universitet
janan@isk.liu.se

Allt du önskar kan du få?¹

Om SAG och talspråket

Svenska Akademiens Grammatik (hädanefter SAG) är en stor händelse, inte bara i den svenska språkvetenskapens historia, utan också i det svenska språkets historia. Aldrig tidigare har någon varietet av svenska beskrivits med den bredd och det djup som SAG ägnar det nusvenska riksspråket. Språkbrukare och språkvetare kan glädja sig åt såväl en mycket omfattande och väl systematiserad samling av gamla insikter som en mängd nya insikter, härrörande från beskrivningar av sådant som knappt beskrivits förr. Jag erkänner gärna att jag i och med SAG redan har fått min bästa julklapp för i år².

Men jag står inte här för att prisa SAG (även om jag gärna gör det). Min uppgift idag är att (börja) besvara en fråga som SAG ger oss anledning att ställa. Nämligen: vad har denna systematiska nusvenska grammatik att säga om det nusvenska talspråket?

1. Det syntetiska perspektivet

SAG är en grammatik i den klassiska traditionen från Dionysius Thrax och framåt. Den utgår ifrån att ett språk består av ord, att orden är språkets individer, och att en grammatisk beskrivning innebär en beskrivning av hur ord böjs, bildas och kombineras med varandra till större enheter, som fraser, satser och meningar.

Orden kan vara många i ett språk, men de tillhör ett begränsat antal typer, det vi kallar ordklasser. Orden i en ordklass delar ett karakteristiskt böjningsmönster, en karakteristisk uppsättning betydelser och en karakteristisk uppsättning möjliga syntaktiska funktioner. De kan också ha en karakteristisk form.

Låt oss exempelvis se på hur SAG beskriver adjektiv.

I volym 2 (Ord) finns, efter ett inledande kapitel om ord och ordklasser, ett kapitel för varje ordklass som SAG räknar med i svenskan: substantiv, egennamn, adjektiv, pronomen, räkneord, verb, particip, adverb, preposition, konjunktion (med subjunktion och infinitivmärke) och interjektion. I varje sådant kapitel behandlas betydelse, struktur, morfologisk funktion, syntaktisk funktion och böjning hos de i ordklassen ingående orden.

När det gäller adjektiv får vi först veta (kapitel 2:4:§2-24)³ att de typiskt uttrycker egenskaper inom betydelseområdena dimension, form, ålder, färg, annan fysisk egenskap, hastighet, värde, sinnesstämning och läge.

¹ Denna artikel började som ett föredrag vid Svenskans beskrivning 24 i Linköping den 22/10 1999. Jag har sedan också presenterat delar av samma material vid en föreläsning i Warszawa, anordnad av Svenska Institutet, i april 2000 och vid ett seminarium på Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet i september 2000. Jag vill tacka åhörarna vid dessa tillfällen och mina medarbetare i projektet Samtalsspråkets grammatik för många konstruktiva synpunkter. I trohet mot artikelns ursprung och ämne har jag behållit en del av den muntliga strukturen i texten.

² Vid sidan av Tom Waits 'Mule Variations'.

³ I hänvisningar till SAG, exempelvis 2:4:§§2-24, anges först volym, sedan kapitel och sist paragraf(er).

Vi får också veta (kapitel 2:4:§25-33) att grundläggande adjektiv, adjektiviska rotmorfem, antingen är enstaviga, med upp till tre konsonanter före och tre konsonanter efter vokalen, eller består av en sådan stavelse utbyggd på ett litet antal sätt. Adjektiv kan också vara avledda från verb, substantiv, egennamn och andra adjektiv eller sammansatta, med ett annat ord (verb, substantiv, egennamn, adjektiv, pronomen, adverb eller preposition) som förled.

Av adjektiv kan också bildas verb, substantiv, adverb och andra adjektiv, genom avledning eller sammansättning (kapitel 2:4:§34-36).

Syntaktiskt fungerar adjektiv som huvudord i en adjektivfras, som i sin tur kan utgöra predikativ (predikatsfyllnad), som i (1), adverbial, som i (2), eller attribut, som i (3) (kapitel 2:4:§37-40).

- (1)
 - a. Hon var *hes och rosslig*
 - b. Förkylningen gjorde mig *hes och rosslig*
 - c. Hon läste upp sitt anförande *hes och rosslig*
- (2) Sångaren framförde sina visor *hest och rossligt*
- (3)
 - a. Vi hörde en *hes och rosslig* sångare
 - b. Sångaren, *hes och rosslig*, borde kanske inte ha uppträtt den kvällen

Slutligen kan adjektiv ha följande böjningsformer (kapitel 2:4:§41-69)⁴:

(4)	superlativ	bestämd	maskulinum	singularis		<i>längste</i>
	superlativ	bestämd			<i>hesaste</i>	<i>längsta</i>
	superlativ	obestämd			<i>hesast</i>	<i>längst</i>
	komparativ				<i>hesare</i>	<i>längre</i>
	positiv	bestämd	maskulinum	singularis	<i>hese</i>	<i>länge</i>
	positiv	bestämd			<i>hesa</i>	<i>långa</i>
	positiv			pluralis	<i>hesa</i>	<i>långa</i>
	positiv	obestämd	neutrum	singularis	<i>hest</i>	<i>långt</i>
	positiv	obestämd	utrum	singularis	<i>hes</i>	<i>lång</i>

I volym 3 (Fraser) beskrivs sedan fraser med de olika ordklasserna som huvudord, deras struktur, distribution och betydelse. Adjektivfraser behandlas i kapitel 3:15.

Vi får veta (kapitel 3:15:§2-58) att adjektiv kan konstrueras med gradadverbial, objekt, bundna adverbial och fria adverbial, som i (5a), (5b), (5c) respektive (5d), och vi får en utförlig beskrivning av konstruktionsmöjligheterna.

- (5)
 - a. Hon var *mycket* hes
 - b. Hon var lik *Tom Waits*
 - c. Hon var mån *om oss*
 - d. Hon var hes *som en hejklacksledare*

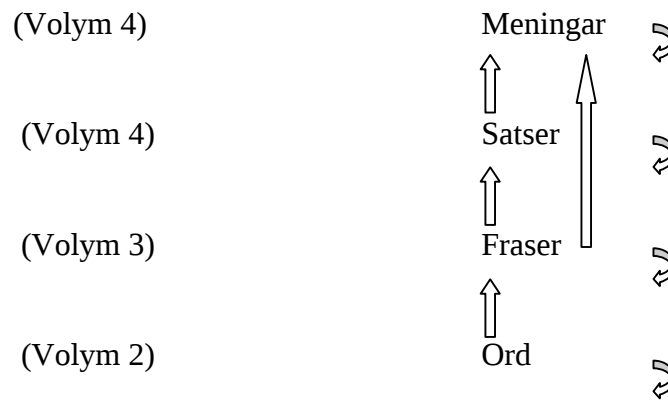
Vi får också en fördjupad beskrivning (kapitel 3:15:§59-66) av adjektivfrasers möjliga syntaktiska funktioner och en kort rekapitulering av adjektivfrasers semantik (kapitel 3:15:§67).

I volym 4 (Satser och meningar) slutligen beskrivs hur fraser kan kombineras till satser och meningar. Här lyfter beskrivningen från det ordklassspecifika och blir mera generell i det att

⁴ De två adjektivdeklinationer i svenskan exemplifieras av *hes* (första deklinationen) och *lång* (andra deklinationen). Ingen specifikation för exempelvis numerus anger att formen kan användas i alla numera.

den handlar om satstyper, de satsdelar som är gemensamma för alla slag av satser, olika slags meningar och samordning av fraser, satser och meningar.

Sammanfattningsvis kan SAGs struktur beskrivas på följande sätt:

Figur 1. Det syntetiska perspektivet i SAG

I volym 2 beskrivs de enkla ordens form och betydelse och de sätt på vilka komplexa ord kan bildas av enkla ord (den krökta pilen). I volym 3 beskrivs hur ord kan byggas ut till fraser och hur enkla fraser kan byggas ut till komplexa fraser. I volym 4, slutligen, beskrivs hur fraser kan byggas ut till satser, hur enkla satser kan byggas ut till komplexa satser, hur fraser och satser kan bilda meningar och hur enkla meningar kan byggas ut till komplexa meningar.

Detta är vad jag kallar ett traditionellt, syntetiskt perspektiv på språket, ett perspektiv som framförallt är inriktat på att förstå hur komplexa enheter kan konstrueras från ett antal enkla byggstenar, i det här fallet svenskans enkla ord.

2. En önskelista

I det traditionella, syntetiska perspektivet på språk finns det ett enkelt och rättframt sätt att ta hänsyn till talspråket. Det är ju bara att i den grammatiska beskrivningen också ta med ord och böjningar samt fras-, sats- och meningskonstruktioner som främst finns i talspråket och som därför inte brukar behandlas i skriftspråksbaserade grammatikor.

1985 anordnade Svenska Akademien ett symposium inför sjösättningen av SAG-projektet och bidragen till detta symposium publicerades sedan i lätt reviderad form 1999 (Allén 1999), inför publiceringen av SAG.

I sin korta inledning till volymen ser Sture Allén en konsensus bland bidragen som han menar också har fått genomslag i SAG. Närmast kan väl denna konsensus beskrivas som en normliberal version av traditionell grammatik.

Mitt eget bidrag till volymen är härvidlag typiskt. Efter att ha förordat en koncis syntetiskt organiserad disposition av SAG (som för övrigt ligger ganska nära den som sedan implementerades) argumenterar jag för en ordentlig utvidgning av de uttrycksresurser som skall behandlas i grammatiken (s. 28): "... en svensk standardgrammatik bör vara en allsidig kartläggning av svenskans uttrycksmöjligheter, ... även talspråkliga, regionala, stigmatiserade och tabubelagda uttrycksmöjligheter bör beskrivas." och slutar med att instämma med Samuel Columbus En svensk ordeskötsel: "Wij kunne taa wed däd som Språket biuder oss, i synnerhet däd som geer oss bequämlighet."

Flera andra bidragsgivare till volymen efterlyser också en bättre täckning av talspråkliga uttrycksresurser och några (främst Lars-Gunnar Andersson, Jan Anward, Claes-Christian Elert och Per Linell) kommer också med en hel del konkreta förslag på vad som borde tas upp. På grundval av deras förslag har jag konstruerat följande 'önskelista':

Talspråksfenomen att ta upp i en svensk standardgrammatik

1. TALSPRÅKLIG FÖRSTA KONJUGATION. I talspråk har första konjugationens verb, som måla, färre former än i skriftspråk, i extremfallet bara två icke-participiella former, så att vi får ett paradigm som *måla – måla – målar – måla – måla*. Alltså: *Måla bordet; Jag vill måla bordet; Jag målar bordet; Jag måla bordet igår; Jag har redan måla bordet.*

2. BLANDKONJUGATIONER. Många verb har konjugationer som kombinerar starka preteritumformer och svaga supinumformer, exempelvis *smälta – smälter – smalt – smält*.

3. DUBBELSUPINUM, DUBBELIMPERATIV OCH VV-KONSTRUKTIONER. Det finns i svenskan en systematisk möjlighet att istället för infinitivkomplement till verb använda komplement som har samma form som det överordnade verbet:. Tre fall av detta är dubbelsupinum: *De hade kunnat sagt det / De hade kunnat säga det*, dubbelimperativ: *Sluta sup! / Sluta supa!* och VV-konstruktion: *De gick och köpte en husvagn / De gick för att köpa en husvagn*.

4. PRAGMATISKA PARTIKLAR. I talspråk är småord och fraser, som *ju, då, så här, liksom, alltså, du vet, jag menar*, som inte påverkar ett yttrandes sanningsvärde utan snarare anger hur yttrandet ska tas, ymnigt förekommande.

5. SVORDOMARS SYNTAX. De svenska svordomarna har en intressant syntax, både vad gäller deras distribution över olika syntaktiska funktioner och vad gäller de konstruktioner som de själva möjliggör. Den speciella form av utbrytning som exemplifieras i *Det var en enorm/jävla vas att vara ful* ($\approx$ *Den vasen var enormt / jävligt ful*) är bara ett exempel.

6. DUBBLA FUNDAMENT OCH RESUMTIVA PRONOMEN. En fras i fundamentposition binder inte bara tomma positioner, utan kan också binda pronomen, både i en andra fundamentposition: *Lisa henne känner jag* och inuti ett yttrande: *Lisa vet jag inte om hon kommer*.

7. 'FELKONSTRUKTIONER'. Som framgår av projektet Talsyntax undersökningar är 'felkonstruktioner' som apokoinou-konstruktioner (*sen e där ju hela eutanasi problemet sönderfaller ju som (p) som ni vet i två begrepp nämligen aktiv och passiv eutanasi också ju↓*) och ofullbordade meningar (*ja men om han bara löser hälarna så*) också ett vanligt fenomen i talspråk.

Fick vi det vi önskade? Både ja och nej.

Blandparadigm och pseudosamordningar (SAGs beteckning på VV-konstruktioner) ägnas det utrymme de förtjänar – i 2:7:§§63-66 respektive 4:42:§§17-22 – och beskrivs för första gången på ett systematiskt sätt. Det är två imponerande prestationer.

Dubbla fundament och resumtiva pronomen behandlas i kapitlet 'Annex' (4.36) som nära ansluter till kapitlet 'Satsbas' (4.35). Även dessa båda kapitel är en pionjärsats, genom den systematisering som där görs av mycket av den forskning som bedrivits om dessa fenomen de senaste trettio åren. SAG står här för två innovationer. Dels generaliserar man fundamentet, som SAG definierar som första ledet i en deklarativ huvudsats, till en allmän satsdel, kallad satsbas, dels inför man en ny satsdelsfunktion, kallad annex, för led som kan föregå satsbasen eller följa en fullständig sats. Meningen *Alltså Putte honom känner hon inte förmodligen* analyseras då på följande sätt:

<i>Alltså</i>	<i>Putte</i>	<i>honom</i>	<i>känner hon inte</i>	<i>förmodligen</i>
annex	annex	satsbas	minimal sats	annex
(fritt annex)	(dislokation)	(fundament)		(fritt annex)

Skillnaden mellan fria annex och dislokationer är att dislokationer, men inte fria annex, binder ett led i satsbasen eller i den minimala satsen.

Talspråklig första konjugation, dubbelsupinum och dubbelimperativ nämns - talspråklig första konjugation i 2:7:§51, dubbelsupinum i 3:16:§16, dubbelimperativ i 3:16:§16 och 4:38:§33 – men de behandlas inte på något systematiskt sätt och framförallt tillåts de inte påverka helhetsbilden av det svenska verbböjningssystemet. Det beror säkert delvis på att de här grammatiska fenomenen i svenskan inte är särskilt väl beskrivna i tidigare forskning och att SAG därför har haft svårt att göra dem rättvisa. Å andra sidan har inte de få ansatser som gjorts för att relatera dessa fenomen till svenskans verbssystem (Ljunggren 1934, Anward 1988)⁵ alls följts upp. Det verkar finnas kvardröjande effekter, även i SAG, av den censur som dessa uttrycksresurser traditionellt har varit utsatta för och som gjort att de fördömts långt mer ofta än de beskrivits.

De pragmatiska partiklarna tar SAG inte något samlat grepp på, utan sprider ut dem på mera traditionella ordklasser, främst adverb och interjektioner. Svordomarnas syntax behandlas

⁵ Se nu också Anward 2000c och Wiklund fc.

som en del av interjektionernas syntax (i 2:12:§§14-15), men inte särskilt utförligt, och någon diskussion av den utbrytningskonstruktion som exemplifieras i *Det var en enorm/jävla vas att vara ful* har jag inte kunnat hitta. Här är det knappast fråga om dåligt underlag. Det finns numera en ganska omfattande litteratur om pragmatiska partiklar i svenskan⁶ och svordomarnas syntax behandlas uttömmande i Telemann (1987), en artikel som i nästan oförändrat skick hade kunnat lyfts in i SAG. Problemet här är snarare att SAGs ordklasssystem inte har någon riktig plats för mångfunktionella uttryck som *jävla* och *liksom*, eftersom de syntaktiska funktioner som ingår i dessa uttrycks karakteristiska repertoarer av syntaktiska funktioner används för att differentiera olika oböjliga ordklasser och eftersom de pragmatiska funktioner som kan användas för att gruppera dessa uttryck inte har någon ordklassdefinierande status i SAG.

'Felkonstruktioner', slutligen, behandlas inte i SAG. Eftersom detta är ett någorlunda väl upplöjt forskningsfält (se exempelvis Saari 1975, Loman 1977 och Linell 1980), så måste slutsatsen bli att dessa vanliga uttrycksresurser i tal fortfarande inte platsar bland finuttrycken i en skriftspråksbaserad grammatik.

En blandad skörd, således. Ett lovligt arbete med att införliva talspråkliga uttrycksresurser i det skriftspråksbaserade beskrivningssystem som ligger till grund för SAG, men också en indirekt demonstration av var gränserna för detta slags arbete kan tänkas gå.⁷

⁶ Se exempelvis avsnittet 'Problemområden' i projektbeskrivningen till projektet Samtalsspråkets grammatik, tillgänglig via <http://www.nordiska.uu.se/samtal/index.html>, och de referenser som ges där.

⁷ För en mer omfattande katalog över fenomen som normalt inte tas hänsyn till i en monologisk, skriftspråksbaserad referensram, se Linell 2000.

3. Ett exempel

En nöjaktig förståelse av talspråkets grammatiska struktur måste kanske därför överskrida det rättframma infogandet av talspråkliga fenomen i vad som i grunden är en skriftspråksbaserad grammatisk beskrivning.

Låt oss se på ett exempel. Följande är en sekvens ur ett samtal mellan två (medvetna och 'utkomna') stammare om stamning.

(6) *Min stamning*

- 1 Axel: jaa
- 2 Bengt: va
- 3 Axel: jo de de (p)
- 4 ja va ja t tycker atte: (p)
- 5 jaa (p)
- 6 e ö ä ja måste (hrm) säja att i i .
- 7 Bengt: hrm
- 8 Axel: just dom här vetenskapliga aspekterna på stamning va
- 9 de de e liksom ja tv tv inte så intresserad utav ↓ (p)
- 10 öhh jame ja vet va min stamning °ä ↓ (p)
- 11 de e faktist de enda som intresserar mej °va ↓ (p)
- 12 eftersom ja e medveten om
- 13 att stamningen hänger ihop me . liksom individen va ↓ (p)
- 14 Bengt: mhm
- 15 Axel: så attee . att ja menar ja begriper inte ett dyft
- 16 av alfonss alfons karlebys stamning va ↓ (p)
- 17 ja ja ha funderat på om de kan bero vara en hjärnskada
- 18 eller va sjutton de k de kan vara för någonting
- 19 hans stamning e ju inte ett dugg min stamning va ↓ (p)
- 20 °hhh hhh ((skratt))
- 21 Bengt: °hh
- 22 Axel: de
- 23 Bengt: (hrm) [mm
- 24 Axel: [å dom här svåra stammarna
- 25 som bara stamma sstammar utan uppehåll va ↓
- 26 Bengt: mm
- 27 Axel: som stammar på p'allting ↓
- 28 Bengt: mm
- 29 Axel: dom dom ja förstår inte deras stamning alltså ↓ (p)
- 30 Bengt: nää

4. Ett dyft

Vi börjar med en av sekvensens allra minsta beståndsdelar, *ett dyft* i rad 16.

15. Axel: så attee . att ja menar ja begriper inte ett dyft
 16. av alfonss alfons karlebys stamning va ↓ (p)

Vad är *ett dyft*? Om vi går till det användbara ordregistret i volym 1 av SAG får vi en hänvisning till 4:30:§§76, 79. Där får vi veta att *ett dyft* är ett negationsberoende och negationsförstärkande uttryck. I §76 sägs det att *ett dyft* placeras som ett gradadverbial. I not 2 till den paragrafen får vi också veta att *ett dyft* kan ha en nominal funktion, något som senare preciseras i not 4 till §79 till att *ett dyft* och liknande uttryck också kan användas som subjekt och objekt.

Men är då inte *dyft* ett substantiv helt enkelt? Det konstrueras ju med en obestämd artikel. Och det låter onekligen som ett substantiv. Om vi slår upp alla enstaviga ord som slutar på *-ft* i Norstedts svenska baklängesordbok, så ser vi att det finns 34 andra sådana ord. Av dem är 28 entydiga substantiv. De övriga sex utgörs av två substantiv som har homonyma verbformer (*gift*, *lyft*), en entydig verbform (*haft*) och tre entydiga adjektivformer (*soft*, *tufft*, *täfft*). Om vi ser på frekvenserna för dessa former i ett urval på 1000 enstaviga ord som slutar på *-ft* i databasen Parole (<http://spraakdata.gu.se/lb/parole>), så kan vi konstatera att de tre formerna *haft*, *gift* och *lyft* svarar för 62,7% av löporden. De tre adjektivformerna å andra sidan svarar bara för 0,3 procent av dessa löpord. De resterande 37% av orden är fördelade på 17 olika substantiv. Det är således en rimlig gissning att ett relativt lågfrekvent enstavigt ord på *-ft* är ett substantiv i svenskan.

Och, jovisst, om vi går till Nationalencyklopedins ordbok, så står det tydligt där att *dyft* är ett neutralt substantiv, ”en biform till *doft*”.⁸

Då borde ju de olika funktioner som *ett dyft* kan ha helt enkelt vara de funktioner som substantiv i allmänhet kan ha. Dessa framgår av SAG 2:2:§39 (och 3:14:§§80-86): ”Nominalfrasen har följande funktioner; subjekt, objekt, egentligt subjekt, egentligt objekt samt bundet (men sällan fritt) predikativ i verbfrasen, rektion (dvs. i prepositions- eller subjektnionsfras, som fungerar som adverbial, attribut eller predikativ), vissa slags attribut, vissa slafgs adverbial, led i icke satsformad mening.” (SAG 2, s.58).

Som vi kan se nedan är det möjligt att konstruera exempel på alla dessa funktioner. Som exemplen i (7a, b, f, g) visar måste dock negationen ’följa med’ *ett dyft* när det står som satsbas. Vidare visar exemplen (7d, e)⁹ att negationsberoende har en vidare innebörd än enbart samkonstruktion med ett negativt satsadverbial (se vidare SAG 4:30:§§79; not 1; dock nämns inte just kontexten *utan* _ där).

⁸ I baklängesordboken hittar jag fyra enstaviga ord som slutar på *-yft*: *dyft*, *klyft*, *lyft* och *snyft*. Av dessa är *dyft*, *lyft* (använt som substantiv) och *snyft* neutrala, medna *klyft* är uttralt. I parolekorpusen på drygt 18 miljoner ord återfinns dock bara de tre neutrala substantiven. Textfrekvensen för *klyft* är 0. Det är således inte bara en rimlig gissning att ett relativt lågfrekvent enstavigt ord på *-yft* är ett substantiv, det är också en rimlig gissning att det är ett neutralt substantiv.

⁹ Tack till Ulla Pedersen, som hittade (7e) åt mig.

(7)

Subjekt	a	Inte ett dyft syntes på skärmen.
	b	*Ett dyft syntes inte på skärmen
Objekt	c	Han reciterade dikter på franska, som jag inte begrep ett dyft av [romi]
	d	Blidberg, som mös och blinkade utan att begripa ett dyft. [romg]
	e	Och ensam (gjorde han) vartenda dyft. [SAOB]
	f	Inte ett dyft begrep jag
	g	*Ett dyft begrep jag inte
Adverbial 1	h	Ben bryr sig inte ett dyft om mig [romg]
Adverbial 2	i	De ä inte ett dyft synd om mej, fräste Stina. [romii]
Rektion	j	De stödde sig inte på ett dyft
Predikativ	k	En ger som om det inte vore ett dyft [romg]
Attribut	l	Han gav mig inte ett dyft arbetsro
Självständig mening	m	Inte ett dyft. [p98]

Om vi sedan slutligen lägger märke till att *ett dyft* hör till en stor klass av mer eller mindre lexikaliserade nominalfraser som betecknar en minimal enhet av något slag, exempelvis:

ett barr, en bit, en blund, en droppe, ett dugg, ett dyft, en gnutta, ett rött öre,
ett skapandes grand, ett skvatt, en smula, en suck, en susning, ett uns

så har vi nått fram till en enkel karakteristik av *ett dyft*: en nominalfras med ett neutralt substantiv som huvudord, som betecknar en minimal enhet och som är negationsberoende. Av dessa deskriptorer är det lätt att finna den sista, negationsberoendet, i SAG. Möjligen kan man också från en formulering i 4:30:§§79 gissa sig till att *ett dyft* är en nominalfras. Men att *dyft* är ett neutralt substantiv och att *ett dyft* betecknar en minimal enhet har jag inte lyckats hitta i SAG.

Har vi nu nått fram till sanningen om *ett dyft*?

Kanske inte. Lagg märke till att jag i fem av funktionerna i (7), nämligen mening, predikativ, adverbial 1 (bestämning till verb), adverbial 2 (bestämning till adjektiv) och objekt, har exemplifierat användningen av *ett dyft* med autentiska exempel från SAOB och från Språkbankens konkordanser.¹⁰ Det är ingen tillfällighet att det bara är dessa funktioner jag har exemplifierat på detta sätt. I Språkbankens material har *ett dyft* nämligen en klart skev distribution över de funktioner i vilka ett substantiv kan uppträda. Detta framgår av tabell 1 nedan.

¹⁰ Konkordanserna är tillgängliga på <http://spraakdata.gu.se/lb/konk/>. Förkortningarna romg, romi, romii betecknar tre romanmaterial, p98 ett dagspressmaterial.

<i>ett dyft</i>	Romaner	Press	Σ
Subjekt	-	-	-
Objekt	22	19	41
Adverbial 1 (till verb)	11	16	27
Adverbial 2 (till adjektiv)	1	2	3
Predikativ	1	-	1
Rektion	-	-	-
Attribut	-	-	-
Självständig mening	3	1	4
Σ	38	38	76

Tabell 1. *Ett dyft*

Som vi ser används *ett dyft* främst som objekt och i andra hand som gradadverbial till verb. De tre funktionerna gradadverbial till adjektiv, predikativ och mening finns också i materialet, men med få belägg vardera.

Om vi jämför med två andra uttryck som har samma karakteristik som *ett dyft*, nämligen *ett skvatt* och *ett dugg*, som också är nominalfraser med neutrala substantiv som huvudord, betecknar en minimal enhet och är negationsberoende (se exemplen i (8) – (10)), så blir den specifika skevheten i den syntaktiska distributionen hos *ett dyft* än än mer tydlig.

- (8) a. Han reciterade dikter på franska, som jag inte begrep ett dyft av.
b. ... att ingen begriper ett skvatt.
c. ... att sagde minister inte lär begripa ett dugg av idrott.
- (9) a. Ben bryr sig inte ett dyft om mig
b. ... att han inte bryr sig ett skvatt om att Oasis inte toppat listorna i USA
c. Spol-Jansson bryr sig inte ett dugg om hockey.
- (10) a. De ä inte ett dyft synd om mej, fräste Stina.
b. Och Svenska Lloyds Playa Palmeras är inte ett skvatt sämre än Skanskas Gran Vista.
c. ... så hon är inte ett dugg nervös.

Som framgår av tabellerna 2 och 3, så har *ett skvatt* samma distribution som *ett dyft*, medan *ett dugg* har en delvis annorlunda distribution. Alla tre uttrycken har samma repertoar av syntaktiska funktioner (med undantag av att predikativ är belagt endast för *ett dyft*), men frekvenserna för *ett dugg*, som följer mönstret i (11a), skiljer sig markant från de båda andra uttryckens frekvenser, som följer mönstret i (11b).

- (11) a. Adverbial 1 = Adverbial 2 > Objekt
b. Objekt > Adverbial 1 > Adverbial 2

<i>ett skvatt</i>	Press
Subjekt	-
Objekt	17
Adverbial 1 (till verb)	8
Adverbial 2 (till adjektiv)	3
Predikativ	-
Rektion	-
Attribut	-
Självständig mening	1
Σ	29

Tabell 2. *Ett skvtt*

<i>ett dugg</i>	Press
Subjekt	-
Objekt	15
Adverbial 1 (till verb)	29
Adverbial 2 (till adjektiv)	30
Predikativ	-
Rektion	-
Attribut	-
Självständig mening	3
Σ	77

Tabell 3. *Ett dugg*

Denna "co-selection of lexis and grammar" (Stubbs 1996: 36 – 41), det faktum att ord och uttryck har en karakteristiskt sned distribution över de syntaktiska funktioner som i princip är tillgängliga för dem, innebär en betydelsefull avvikelse från det syntetiska perspektivets bild av språket. Tar vi sådana här data på allvar – och Stubbs (1996) ger oss många goda skäl för att göra det – blir det inte längre ord, utan ord i typiska kontexter, som är de återkommande enheterna i språkanvändningen.¹¹

Detta argument kan vi ta ett steg längre. De typiska kontexter i vilka *ett dyft*, *ett skvatt* och *ett dugg* återkommer är, visar det sig vid en närmare granskning av materialet, betydligt mer specifika än enbart återkommande syntaktiska funktioner.

Kontexten

Oa. *X begriper inte ett _ av Y*

står exempelvis för 25% av alla objektanvändningar av *dyft*. Tar vi också hänsyn till semantiskt närbesläktade kontexter - *X förstår inte ett _ av Y* och *X vet inte _ (om Y)* – ökar andelen till knappt 50%. Läger vi sedan till kontexterna

Ob. *X gör inte ett _*
 Oc. *Y säger inte ett _ (om Z)*
 Od. *X ser inte ett _*
 Oe . *X ger inte ett _ för Y*

¹¹ Se också Allén 1973 för en tidig formulering av samma poäng.

med närbesläktade varianter (Ob: *uträtta, prestera, få till*; Oc: *betyda*; Od: *höra, känna, märka, minnas, smaka*; Oe: *vara värd*), så har vi täckt in 40 av 41 objektanvändningar.

När det gäller *ett skvatt* står kontexten Oa, med närbesläktade varianter, för 7 av 17 objektanvändningar. Kontexterna Oa, Ob, Oc och Od, med närbesläktade varianter, täcker tillsammans 14 av 17 objektanvändningar.

När det gäller *ett dugg*, så står kontexterna Oa och Ob, med närbesläktade varianter, vardera för 5 av 15 objektanvändningar. Läger vi till Oc och Od är vi uppe i 13 av 15 objektanvändningar.

De adverbiala användningarna (adverbial1, dvs. gradadverbial till verb) följer ett liknande mönster. Kontexterna

A1a.	X bryr REFLEXIV inte ett _ om Y
A1b.	Y har inte ett _ med Z att göra
A1c.	X tror inte ett _ på Y

står för 21 av 27 adverbiala användningar av *dyft*, 7 av 8 adverbiala användningar av *skvatt* och 16 av 29 adverbiala användningar av *dugg*. Med närbesläktade varianter (A1a: *förvåna, bekymra sig om, fråga efter, angå, fästa sig vid, oroa sig för, roa*; A1b: *ha samband med, påminna om*) täcker dessa tre kontexter 26 av 27 adverbiala användningar av *dyft*, 7 av 8 adverbiala användningar av *skvatt* och 24 av 29 adverbiala användningar av *dugg*.

Varken ordet *dyft* eller uttrycket *ett dyft* verkar således vara fria agenter i svenskan. De utgör snarare urskiljbara delar av större enheter, i stil med Oa – Oe och A1a – A1c ovan.

Hur ser då dessa enheter ut? Har de en öppen predikat-argument-struktur som kontexterna i Oa – Oe och A1a – A1c eller är de ännu mer specifika? Om vi ser efter vilka subjekt uttrycken *begriper inte*, *förstår inte* och *fattar inte* har i parolekorpusen, får vi det lätt förbluffande resultatet att närmare 2/3 av alla subjekt till dessa uttryck är *jag*.¹² Det ligger således närmast till hands att förstå *ett dyft* som en urskiljbar del av enheter som (12).

(12)	<i>jag</i>	<i>begriper</i>	<i>inte</i>	<i>ett dyft</i>	<i>av</i>	Y
		<i>förstår</i>		<i>ett skvatt</i>		
		<i>fattar</i>		<i>ett dugg</i>		

Har vi NU nått fram till sanningen om *ett dyft*?

Kanske det. Vi verkar i alla fall ha de flesta ingredienserna till hands. Uttrycket *ett dyft* är en beteckning för en minimal enhet som, bland annat genom att det kontrasterar med *ett skvatt* och *ett dugg*, utgör en urskiljbar del av enheter som (12). I kraft av sin form och sin funktion i (12) kan *ett dyft* vidare förstås som en nominalfras med ett neutralt substantiv som huvudord. I analogi med andra kvantitetsbetecknande nominalfraser kan uttrycket därför återanvändas i samma syntaktiska funktion i andra enheter, motsvarande kontexterna Ob – Oe, och i andra syntaktiska funktioner i ytterligare andra enheter, motsvarande kontexterna A1a – A1c och kontexter där *ett dyft* bestämmer adjektiv.¹³ Potentiellt kan *ett dyft* också återanvändas i andra kontexter där kvantitetsbetecknande nominalfraser kan förekomma. Till skillnad från en del andra uttryck för minimal enhet – som exempelvis *en droppe* och *en gnutta* – kan dock inte *ett dyft* frigöras från sitt beroende av en negation. Uttrycket är med andra ord begränsat till vad SAG kallar icke-affirmativa kontexter.

¹² För *begriper* är siffran 74 av 120, dvs. 62%. För *förstår* och *fattar* är siffrorna 21 av 33 (64%) respektive 38 av 60 (63%).

¹³ För en modern beskrivning av analogi, se Itkonen & Haukioja 1997. För en detaljerad beskrivning av hur gamla lexikala resurser återanvänds vid paradigmatisering, se Anward 2000a.

5. J'JS

Om vi nu antar att den "co-selection of lexis and grammar" som vi har konstaterat för skriftspråk också gäller för talspråk, så bör vi alltså analysera den enhet *ja begriper inte ett dyft av alfonss alfons karlebys stamning* som Axel producerar i raderna 15 och 16

15. Axel: så attee . att ja menar ja begriper inte ett dyft
16. av alfonss alfons karlebys stamning va ↓ (p)

som bestående av *ja begriper inte ett dyft av Yoch alfonss alfons karlebys stamning*. Denna analys får också starkt stöd när vi ser på hur hela sekvensen är uppbyggd.

Om vi på prov sätter parentes om en del av vår grammatiska kunskap och istället, med hjälp av traditionella strukturalistiska 'discovery procedures', försöker identifiera återkommande enheter i (6), så blir resultatet följande.

	J'(J)	J(S)	S
4	ja va <u>ja</u> t tycker atte: (p)		
6	e ö ä <u>ja</u> måste (hrm) säja att		just dom här <u>vetenskaplia</u>
8	i i		aspekterna på stamning va
9		de de e liksom ja tv tv inte så <u>intresserad</u> utav ↓ (p)	
10		öhh jame ja vet	va <u>min</u> stamning °ä ↓ (p)
11		de e faktist de enda som <u>intresserar</u> mej °va ↓ (p)	
12		eftersom ja e medveten om	att stamningen hänger ihop
13			me . liksom <u>individen</u> va ↓ (p)
15	så attee . att ja menar	ja begriper inte ett dyft av	alfonss alfons <u>karlebys</u>
16			stamning va ↓
17		ja ja ha funderat på	om de kan bero vara en
18			<u>hjärnskada</u> eller va <u>sjutton</u> de
19			k de kan vara för någonting hans stamning e ju inte ett dugg <u>min</u> stamning va ↓ (p)
24			å dom här <u>svåra</u> stammarna
25			som bara stamma sstammar utan <u>uppehåll</u> va↓
27			som stammar på p'all <u>ting</u> ↓
29		dom dom ja förstår inte	deras <u>stamning</u> alltså ↓ (p)

Figur 2. Analys av *Min* stamning

Till att börja med kan vi lätt avgränsa enheter som avslutas med någon kombination av *va* eller *alltså*, en intonationskontur som avslutas med ett fall (↓), en längre paus (p) och återkoppling.

Vi kan också se att dessa enheter innehåller ett antal återkommande element: å ena sidan uttryck uppbyggda kring orden *stamning*, *stammare* och *stammar* (vi kan kalla dem S), å andra sidan uttryck för propositionella attityder, dels sådana som tar S som komplement (vi kan kalla dem J(S)), dels sådana som tar J som komplement (vi kan kalla dem J'(J)).

I figur 2 har jag analyserat sekvensen i (6) i termer av dessa enheter. J'(J), J(S) och S befinner sig i skilda kolumner. Dubbelstreck följer enheter som avslutas med en fallande intonationskontur. Enkelstreck följer enheter som avslutas med en svagare gränssignal. En blankrad betecknar återkoppling.

Vad är nu J'(J), J(S) och S för slags enheter?

De tre fallen av J'(J) är formellt ganska enhetliga, uppbyggda som de är kring ett säge- eller tankeverb med *ja* som subjekt. Det är således rimligt att postulera följande struktur för J'(J):

(13)

	<i>tycker att</i>	
<i>ja</i>	<i>måste säga att</i>	J
	<i>menar</i>	

Om vi ser på strukturen i figur 2, så kan vi notera att (6) sönderfaller, både interaktivt och retoriskt, i tre avsnitt. Först har vi rad 1 – 14, som handlar om kontrasten mellan de vetenskapliga aspekterna på *stamning* och individens självkänedom. Detta avsnitt avslutas med den första blankraden i figur 2. Sedan har vi rad 15 – 23, som avslutas med den andra blankraden i figur 2 och som handlar om Alfons Karlebys *stamning*. Slutligen har vi det sista avsnittet, rad 24 – 30, som handlar om de svåra *stammarnas stamning*.

Som vi ser är J'(J) initialt placerad i de två första avsnitten av sekvensen. I början av den första delen är dock J'(J) mera självständigt än i början av den andra delen. I raderna 4 och 6 är *ja* betonat, *säja* är konstruerat med *måste* och Axel gör ett avbrott efter varje J'. Efter rad 4 börjar han om med *jaa* och efter rad 6 sekunderas hans avbrott av en harkling från Bengt. I rad 15 däremot är hela *ja menar* obetonat, det åtföljs inte av något *att* och det ansluter prosodiskt till ett efterföljande J(S). Medan *ja tycker* och *ja måste säga* rimligen bör analyseras som självständiga enheter med huvudsatsformat, så kunde *ja menar* lika gärna analyseras som ett led i förfältet till efterföljande J(S) (Lindström 2000).¹⁴ Retoriskt sett fungerar dock *ja menar* som en, genom subjunktionen *så att*, underordnad pendang till *ja måste säga*, vilket innebär att hela sekvensen skulle kunna tillskrivas följande struktur:

(14)	<i>ja måste säga</i>	I
	<i>så att ja menar</i>	II
		å III

När det gäller J(S), har vi följande grundläggande strukturer (notera likheten mellan (12) och (15c)):

¹⁴ Ytterligare stöd för denna kontrast är att *ja tycker* inte verkar grammatikaliserats i förfältsposition, utan snarare som *tycker ja* i positionen efter sitt semantiska komplement (Karlsson 2000).

- (15) a. *ja* *e inte så intresserad utav* S
 S *intresserar* *mej*
- b. *ja* *vet* S
 e medveten om S
 ha funderat på S
- c. *ja* *begriper inte ett dyft av* S
 förstår inte S

S kan sedan specificeras på väsentligen två olika sätt.

S kan bindas av en efterföljande fras eller sats, som i raderna 10, 12-13, 15-16 och 17-18.

S kan också, som i raderna 8-9 och 10-11, bindas av ett föregående pronomen i satsbas- eller annexposition, som i sin tur är koreferentiellt med ett föregående S. I raderna 8 och 9 hängs S ut som topik till J(S), med ett resumtivt fundament i J(S) (som Axel stammar på), så att vi får en koreferenskedja av följande slag.

8. just dom här S_i va
9. de_i de_i e liksom ja tv tv inte så intresserad utav ø_i ↓ (p)

I rad 11 syftar *de* tillbaka på S i rad 10 och är samtidigt koreferentiellt med *de enda* som utgör satsbas i den kluvna sats som följer *faktist* i rad 11. Vi får således en koreferenskedja av följande slag.

10. öhh jame ja vet S_i ↓ (p)
11. de_i faktist de enda_i som ø_i intresserar mej °va ↓ (p)

De två metoderna kan också kombineras, som i raderna 24 - 29, där S, även denna gång introducerat av *dom här*, igen hängs ut som topik till J(S), med ett resumtivt annex¹⁵ i J(S), som Axel igen stammar på och som i sin tur binder ett resumtivt pronomen i ett S-komplement till *förstår*:

- 24-25. å dom här S_i S_i va ↓
26. mm
27. S_i ↓
28. mm
29. dom_i dom_i ja förstår inte deras_i S alltså ↓ (p)
30. nää

Formellt sett är J(S) normalt huvudsatser, och det också när de skulle kunna tas som konstruerade med en subjunktion, som i raderna 9 och 15. Det enda möjligt undantaget är rad 12, där J(S) konstrueras med *eftersom* och ordföljden inte diskriminerar mellan huvudsats och bisats.

¹⁵ Detta är en satsstruktur som jag inte kan se att SAG har tagit upp. Sådana konstruktioner är inte ovanliga i barns talspråk: *frida hennes kusin hon har också köpt ett par timberland.*

Som framgår av strukturerna i (13) och (15) har J'(J) och J(S) en förhållandevis enkel struktur. De består av ett specificerat argument – *ja* eller *mej*, var sitt litet paradigm av verb i presens – uttryck för tänkande / sägande i ena fallet och för kognitiv eller emotiv attityd i det andra fallet – och en öppen position. J'(J) och J(S) är med andra ord RAMAR, syntaktiska konstruktioner, som består av ett antal lexikalt specificerade positioner och en öppen, variabel position. De specificerade positionerna kan vara unikt specificerade, som den första positionen i (13), eller specificerade av ett begränsat paradigm, som den andra positionen i (13).

Om vi då återvänder till den enhet *ja begriper inte ett dyft av alfonss alfons karlebys stamning* som Axel producerar i raderna 15 och 16

15. Axel: så attee . att ja menar ja begriper inte ett dyft
 16. av alfonss alfons karlebys stamning va ↓ (p)

så kan vi nu precisera vår analys och säga att denna enhet består av J-ramen *ja begriper inte ett dyft av S* och ett led som fyller den öppna positionen i denna ram, nämligen *alfonss alfons karlebys stamning*. Denna struktur är också i själva verket i hög grad karakteristisk för samtalsspråk (Linell 1980, Hopper 1987, DuBois 1996, Anward & Lindblom 1998, Anward 2000b).

Dock är ramar inte rent grammatiska enheter. De är snarare, à la konstruktionsgrammatisk teori¹⁶, 'blandade' enheter, kopplingar av lexikala, morfologiska, syntaktiska, prosodiska, semantiska och pragmatiska villkor.

J'(J) är ju inte bara en syntaktisk ram, utan också en semantiskt väldefinierad 'stycke'-inledande enhet, som retoriskt strukturerar en hel sekvens och som dessutom kan kombineras med J på åtminstone två olika sätt. J(S) är på samma sätt också semantiskt väldefinierat och bärare av den specifika handlingen att upprätta ett personligt ställningstagande.

Om nu J'(J) och J(S) är ramar, vad är då S?

I sekvensens första och andra avsnitt är S uppbyggda kring ordet *stamning* eller ett pronomen som är koreferentiellt med ett föregående S. Detta ord är konstruerat med enbart en bestämning, som i (16), eller med en eventuell bestämning och ett överordnat predikat eller annat huvudord, som i (17).

- (16) *alfonss alfons karlebys stamning*
deras stamning

- (17) *just dom här vetenskaplia aspekterna på stamning*
va min stamning °ä
att stamningen hänger ihop me . liksom individen
om de kan bero vara en hjärnskada
eller va sjutton de kan vara för någonting
hans stamning e ju inte ett dugg min stamning

I sekvensens tredje avsnitt finns det också S som är uppbyggda kring ett annat ord med *stam-*som rot, som i (18).

¹⁶ Se exempelvis Fillmore, Kay & O'Connor 1988, Goldberg 1995, Michaelis & Lambrecht 1996.

- (18) *å* *dom här svåra* *stammarna*
 som bara *sstammar* *utan uppehåll*
 som *stammar* *på p'allting*

Semantiskt sett är S också uppbyggda kring stamning, som tillskrivs egenskaper och/eller förankras hos olika innehavare. I det tredje avsnittet används S också för att identifiera en klass av innehavare och för att tillskriva dem egenskaper.

Formellt sett kan S vara en nominalfras, som i raderna 8, 16, 24 och 29, en relativsats, som i raderna 25 och 27, en indirekt frågesats, som i rad 10, en bisats inledd med *att* eller *om*, som i raderna 13 och 17, eller en huvudsats, som i rad 19.

S har således, syntaktiskt sett, en betydligt 'glesare' struktur än J'(J) och J(S), det finns ingen specificerbar ram som förenar (16), (17) och (18). Lexikalt och semantiskt är dock olika förekomster av S väl sammanhållna, de kan sägas utgöra variationer över ett och samma lexikala och semantiska tema.

Denna kombination av en syntaktiskt gles struktur, lexikal återanvändning och ett semantiskt sammanhållet tema med variationer är karakteristisk för ett paradigm av FILLERS ('ifyllare')¹⁷, innehållsled som fyller den öppna positionen i en given ram (Blanche-Benveniste 1997, Anward 2000b). Typiskt för ett sådant paradigm är att det, precis som S i (6), består av ett antal unika förekomster, att varje ny filler skiljer sig från alla föregående. Dock är den lexikala variationen i S mindre än den brukar vara i en renodlat dialogisk kontext och liknar mer den lexikala variationen i en monologisk, argumentativ kontext, där paradigm av fillers mycket väl kan organiseras kring vissa nyckelord eller kärnord¹⁸ (Anward 2000b).

Sålunda är (6) uppbyggd av två ramar, J' och J och ett paradigm av fillers, S.

- (19) 6-9. J' att $\underline{S}_i$ va $de_i \underline{J} \downarrow$ (p)
 10. öhh jame J $\underline{S}_j \downarrow$ (p)
 11. $de_j \underline{J} \circ va \downarrow$ (p)
 12-14. eftersom J $\underline{S}$ va $\downarrow$ (p) (mhm)
 15-16. så attee . att J' J $\underline{S} \downarrow$
 17-23. ja J $\underline{S} \underline{S}$ va $\downarrow$ (p) (hrm mm)
 24-26. å $\underline{S}_k \underline{S}_k \downarrow$ (mm)
 27-28. $\underline{S}_k \downarrow$ (mm)
 29-30. dom_k J $deras_k \underline{S}$ alltså $\downarrow$ (p) (nää)

Och, vilket framgår av (19) ovan¹⁹, detta gäller också för de mindre enheter, avgränsade av någon kombination av *va* eller *alltså*, en fallande intonationskontur ($\downarrow$), en längre paus (p) och återkoppling, som (6) består av . Dessa mindre enheter kan i själva verket karakteriseras med hjälp av ett fåtal enkla regler:

- (20) a. En enhet består av minst ett S
 b. Ett icke-pronominellt S har satsaccent
 c. Ett S kan konstrueras med ett J
 d. Ett enhetsfinalt J har satsaccent
 e. Ett J kan konstrueras med ett J'

¹⁷ Jag är inte glad över termen filler, men jag har inte kommit på någon icke-krystad svensk motsvarighet. Förslag mottages tacksamt.

¹⁸ För nyckelord, se Williams 1983, Stubbs 1996, ch. 7. För kärnord, se Riffaterre 1979.

¹⁹ En enhet som har satsaccent är understruken. Bengts återkopplingar är inom parentes och i kursiv.

Dessa regler utgör, som vi har sett, inte bara ett recept för en viss sorts språklig enhet, de utgör också ett recept för en viss sorts språklig handling, där Axel för stamning eller någons stamning på tal, tar ställning till den, kognitivt och emotivt, och eventuellt öppet hävdar detta ställningstagande²⁰.

Det är värt att notera att dessa mindre enheter inte lika lätt kan ges en formell karakteristik. Inte ens med SAGs generösa definition av mening (SAG 4: 39-40) kan alla dessa enheter beskrivas som meningar. Särskilt självständigt använda bisatser, som 12-13 och 27, och hybrider mellan bisatser och huvudsatser, som 15-16, passar inte på något enkelt sätt in i SAGs schema.

²⁰ För en tidig beskrivning av språkliga handlingar i sådana här termer, se Anward 1980: 38 – 52.

6. Ett analytiskt perspektiv

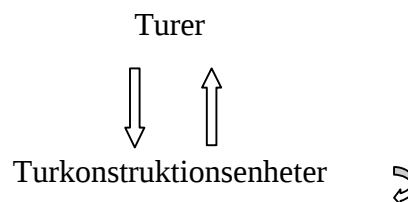
I inledningen till SAG (1, s.15) beskrivs språkinläring och språkanvändning som en fyrstegsprocess, där en förebilds yttranden lagras och analyseras och där individen sedan använder sig av de framanalyserade beståndsdelarna för att göra nya yttranden.

Låt mig använda denna enkla modell för att ringa in skillnaden mellan SAGs syntetiska perspektiv och det perspektiv som jag håller på att utveckla här.

I det syntetiska perspektivet tenderar de två första stegen i modellen att tas för givna eller, om man så vill, att helt enkelt glömmas bort. Det framstår som självklart att yttranden, när de väl har lagrats, analyseras i ord och regler och sedan kastas bort, varefter språkbrukaren är hänvisad till resultatet av analysen när det gäller att göra nya yttranden.

Gentemot denna syn har Björn Lindblom och jag (Anward & Lindblom 1998) argumenterat för att yttranden som lagras aldrig försvinner ur minnet utan bildar ett dynamiskt nät som hela tiden kan omstruktureras av ny språklig erfarenhet. Det innebär att den analys som ett yttrande har, i termer av lexikala enheter och syntaktisk struktur, varken ersätter detta yttrande i språkkunnandet eller utgör en autonom egenskap hos det. En given analys av ett yttrande är istället ett av de sätt på vilket detta yttrande resonerar med hela nätet av yttranden, summan av dess skillnader mot och likheter med andra yttranden i nätet.

Detta innebär att nya yttranden görs av gamla yttranden eller, för att införa en mer talspråklig terminologi, att nya turer görs av gamla turer. Material för nya turer får vi genom att göra kalas²¹ på gamla turer, genom att extrahera byggstenar – turkonstruktionsenheter – ur gamla turer och använda dem som byggstenar i nya turkonstruktionsenheter och nya turer. Mot det traditionella syntetiska perspektivet kan vi således ställa ett analytiskt perspektiv (Schegloff 1996):

Figur 2. Ett analytiskt perspektiv

Med hjälp av den här terminologin är det lätt att sammanfatta mina undersökningar av dyft och stamningar.

De byggstenar som språkbrukare extraherar ur gamla turer (texter) är inte ord utan större enheter, som ramar och fillers.

De enheter som används som byggstenar i nya turer är inte nödvändigtvis meningar. De har ingen entydig formell koherens utan är ett resultat av att enheter som ramar och fillers har mobiliserats för att tjäna som bärare av specifika situerade handlingar.

Den första poängen gäller både tal och skrift. Om vi gör en åtskillnad mellan operativa enheter (byggstenar) och urskiljbara enheter (igenkännbara delar av byggstenar), så kan vi se att den skriftspråkliga praxisen att skriva isär (vissa) urskiljbara meningsbärande enheter har gjort oss blinda för de operativa enheterna i tal och skrift. Som Parkes (1993) och Saenger (1997) har visat, så är den praktiska analysen av skrivna texter, med hjälp av mellanrum och interpunktion, inte given av 'språkets natur', utan varierar med de sociala sammanhang i vilka olika slags texter skrivs och skall läsas. Saenger argumenterar exempelvis övertygande för att

²¹ Öyvind Fahlströms term.

ord som grafiskt självständiga enheter främst är ett medel att underlätta den tysta, enskilda läsning som uppstår i Europa under medeltiden. Den praktiska, grafiska analysen av en skriven text är således snarare en generaliserad 'recipient design' än en reflektion av textens skapelseprocess.

När det gäller den andra poängen, så finns det en reell skillnad mellan talspråk och (vissa genrer av) skriftspråk, i det att textkonstruktionsenheterna i skrift traditionellt har en formell koherens, de är med SAGs ord "en huvudsats som innehåller ett predikatsled (med ett finit verb) och ett subjekt" (4:39:§1, s. 783). Denna formella koherens är dock inte heller naturnödvändig, utan fastmer ett resultat av en ganska lång historisk process (Heuman 1960, Pettersson 1996: 173-177), vars landvinningar dessutom börjat gå förlorade de senaste femtio åren.

Tillsammans innebär de här två poängerna att det främst är på frasnivå och satsnivå som talspråk och skriftspråk blir jämförbara. Ramar och fillers är enheter på ungefär denna nivå, även om de är mindre generella, mindre enhetliga och mer flexibla än de frasenheter och satsenheter som beskrivs i SAG och därför utgör en bättre bakgrund för beskrivningen av de talspråksfenomen i önskelistan som SAG har haft svårast att komma tillrätta med (Anward 2000c).

7. Envoi

Det har inte varit mitt ämne, men jag hoppas ändå att det har framgått vilken rik och imponerande prestation SAG är. Jag hoppas också att jag lyckats visa hur fruktbart det är att gå i dialog och närkamp med SAG, också när det gäller att förstå talspråkets grammatik. Det är sant att vi som vill ta reda på hur nusvenskt talspråk är uppbyggt måste göra det mesta arbetet själva. Vi har inte fått allt det vi skulle kunna önska oss, men när i livet får man någonsin det? Min dialog med SAG har istället besannat den kärva visdomen i Jagger och Richards ord (Rolling stones 1969):

You can't always get what you want
You can't always get what you want
But if you try, sometimes you find
You get what you need.

Transkriptionskonventioner

. betecknar en kortare paus, (p) betecknar en längre paus, en understruken stavelse anger att fras- eller satsaccenten faller på den stavelsen, ° anger låg volym, ↓ anger en intonationskontur som avslutas med ett fall.

Referenser

- Allén, Sture 1973: Om fraser i svenskan. *Folkmålsstudier* XXIII, 24-31
- Allén, Sture (utg) 1999: *Synpunkter på en svensk grammatik*. Stockholm: Norstedts.
- Anward, Jan 1980: Från yttrandeplanering till social struktur. I Benny Brodda & Gunnel Källgren (utg): *Lingvistiska perspektiv*. Stockholm: Inst. för lingvistik, Stockholms universitet, 15-56
- Anward, Jan 1988: Verb-Verb Agreement in Swedish. *IMcGill Working Papers in Linguistics: Special Issue on Comparative Germanic Syntax*, May 1988, 1-33
- Anward, Jan 2000a: A dynamic model of part-of-speech differentiation. I Petra M. Vogel and Bernard Comrie (eds.) *Approaches to the typology of word classes*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 3-45.
- Anward, Jan 2000b: How grammar may emerge from interaction. Föredrag vid Euroconference on Interactional Linguistics. Spa, Belgien, september 2000.
- Anward, Jan 2000c: Det kommer att bli spännande. Föredrag vid OFTI 18. Helsingfors, september 2000.
- Anward, Jan & Björn Lindblom 1998: On the rapid perceptual processing of speech: From signal information to phonetic and grammatical knowledge. Tillgänglig på <http://www.isp.su.se> via Forskning, Projekt IIS och Artiklar.
- Blanche-Benveniste, Claire 1997: *Approches de la langue parlée en français*. Paris: Ophrys.
- DuBois, John W. 1996: Dialogic Syntax. Föredrag vid 5th International Pragmatics Conference. Mexico City, Mexico, juli 1996.
- Fillmore, Charles J., Paul Kay and Mary Catherine O'Connor. 1988: Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: The Case of Let Alone. *Language* 64:501-538.
- Goldberg, Adele 1995: *Constructions: A Construction Grammar approach to argument Structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- Heuman, Bengt 1960: *Tendenser till fastare meningsbyggnad i prosatexter från svensk stormaktstid*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 7.
- Hopper, Paul J. (1987): Emergent Grammar. *BLS* 13, 139-157.
- Hopper, Paul J. (1991): Dispersed Verbal Predicates in Vernacular Written Narratives. *BLS* 17.
- Itkonen, Esa & Jussi Haukioja 1997: A rehabilitation of analogy in syntax (and elsewhere). In A. Kertesz (ed.): *Metalingvistik im Wandel*. Frankfurt a/M: Peter Lang.
- Karlsson, Susanna 2000: Modalitet i ungdomars talspråk – En undersökning av verben kunna, tro, tycka och veta och deras modaliserande funktion. Tillgänglig via <http://www.nordiska.uu.se/samtal/index.html>
- Lindström, Jan K. 2000: Från satsschema till turschema: förfäkt i fokus. Tillgänglig via <http://www.nordiska.uu.se/samtal/index.html>

- Linell, Per 1980: Om yttrandeplaneringens syntax: några hypoteser och forskningsbehov. I Benny Brodda & Gunnel Källgren (utg): *Lingvistiska perspektiv*. Stockholm: Inst. för lingvistik, Stockholms universitet, 71-102
- Linell, Per 2000: En dialogisk grammatik? Tillgänglig via <http://www.nordiska.uu.se/samtal/index.html>
- Ljunggren, Ragnar 1934: *Supinum och dubbelsupinum*. *Syntaktiska studier*. Uppsala universitets årsskrift 1934.
- Loman, Bengt (utg.) 1977: *Språk och samhälle* 3. Lund: Liber.
- Michaelis, Laura A. & Knud Lambrecht 1996. Toward a construction-based theory of language function: the case of nominal extraposition. *Language* 72, 215–247.
- Parkes, Malcolm B. 1993: *Pause and Effect: An Introduction to the History of Punctuation in the West*. Berkeley: University of California Press.
- Pettersson, Gertrud 1996: *Svenska språket under sjuhundra år*. Lund: Studentlitteratur.
- Riffaterre, Michael 1979: *La production du texte*. Paris: Seuil.
- Rolling stones 1969: *Let it bleed*. London: Decca Records.
- Saari, Mirja 1975: *Talsvenska*. Helsingfors: Nordiska språk, Helsingfors universitet.
- Saenger, Paul 1997: *Space between Words*. Stanford: Stanford University Press.
- Schegloff, Emanuel. 1996. Turn organization: One intersection of grammar and interaction. I: Ochs, Elinor et al. (eds.) *Interaction and Grammar*. Cambridge; Cambridge University Press, 52–133.
- Stubbs, Michael 1996: *Text and Corpus Analysis*. London: Blackwell.
- Teleman, Ulf 1987: De svenska svordomarna och deras grammatik. *Nysvenska studier* 67, 15-87.
- Wiklund, Anna-Lena fc.: Dressing up for Vocabulary Insertion: the Parasitic Supine. Under tryckning i *Natural Language and Linguistic Theory*.
- Williams, Raymond 1983: *Keywords*. London: Fontana